

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ПРИ ПРЕЗИДЕНТОВІ
УКРАЇНИ**

КАПІНУС Євгеній Валерійович

УДК 351.823:338.439

**ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ РЕГІОНАЛЬНОГО ПРОДОВОЛЬЧОГО
КОМПЛЕКСУ УКРАЇНИ
(НА ПРИКЛАДІ ЧЕРКАСЬКОЇ ОБЛАСТІ)**

25.00.02 – механізми державного управління

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата наук з державного управління

КИЇВ – 2005

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Національній академії державного управління при Президентові України.

Науковий керівник –

доктор економічних наук, професор,
академік НАН України

ОНИЩЕНКО Олексій Мусійович,

Об'єднаний інститут економіки НАН України, головний науковий співробітник.

Офіційні опоненти:

доктор наук з державного управління, професор, заслужений діяч науки і техніки України **КОРЕЦЬКИЙ Микола Христофорович**, Гуманітарний університет “Запорізький інститут державного та муніципального управління”, перший проректор;

кандидат економічних наук, доцент

МАРЧЕНКО Валентина Миколаївна,

Національний університет харчових технологій, завідувач кафедри менеджменту зовнішньоекономічної діяльності.

Провідна установа –

Донецький державний університет управління Міністерства освіти і науки України, кафедра загального і адміністративного менеджменту, м. Донецьк.

Захист відбудеться *4 жовтня 2005 р. о 16 годині* на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.810.02 в Національній академії державного управління при Президентові України за адресою: 03057, м. Київ-57, вул. Ежена Потье, 20, к 212.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національної академії державного управління при Президентові України (03057, м. Київ-57, вул. Ежена Потье, 20).

Автореферат розісланий *2 вересня 2005 р.*

**Учений секретар
спеціалізованої вченої ради**

О.В.Жабенко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. У наукових дослідженнях розвитку суспільства вчені оперують переважно двома категоріями – потребами і здібностями людей. Первинними є потреби. Потреби членів суспільства надзвичайно різноманітні й динамічні. Однак серед безлічі людських потреб є такі, які виникли разом із появою людини й існуватимуть завжди, поки існує людство. Насамперед це потреба в їжі. Потреби у продуктах харчування мають задовольнятися в першу чергу, щоб могли з'являтися інші потреби людини.

За останні роки в Україні значно погіршилось споживання продуктів харчування. Якщо в 1990 р. в середньому на душу населення споживалось 3597 ккал на добу, то у 2003 р. – лише 2798 ккал, або майже на чверть менше. Ситуація виглядає ще гірше, якщо брати до уваги не лише кількісне, але і якісне забезпечення населення продуктами харчування. Вирішення цієї проблеми не-можливе без державного втручання. Виробництво продовольства сьогодні є і в перспективі залишатиметься пріоритетним напрямом державної політики як в Україні в цілому, так і в кожному з її регіонів. Розвиток продовольчого комплексу значно залежить від регіональних особливостей країни. Тому ефективне державне регулювання його розвитку можливе лише за умови максимального врахування відповідних регіональних особливостей.

Україна посідає особливе місце серед інших країн світу в міжнародному поділі праці у сфері виробництва продовольства. Вітчизняні науковці мають вагомий внесок у розв'язання проблеми в Україні та забезпечення її продовольчої безпеки. Проте через низку суб'єктивних чинників, передусім у сфері прийняття управлінських рішень, недостатньо виважену державну політику у розв'язанні продовольчої проблеми ці можливості не були повністю використані на практиці.

Серед вітчизняних науковців, які вивчали проблеми розробки та прийняття управлінських рішень у галузі здійснення державної продовольчої політики, необхідно назвати П.П.Борщевського, П.І.Гайдуцького, Л.Д.Дейнеку, Ю.П.Лебединського, В.М.Марченко, В.Я.Месселя-Веселяка, О.М.Онищенко, Б.Й.Пасхавера, П.Т.Саблука, В.М.Трегобчука, В.В.Юрчишина, М.Д.Янків та ін. Механізми державного регулювання досліджуються в роботах В.Б.Авер'янова, В.Д.Бакуменка, В.Г.Бодрова, В.Є.Воротіна, М.І.Долішного, В.М.Князева, М.Х.Корецького, О.Ю.Лебединської, А.В. Мерзляк, О.Г.Мордвінова, П.І.Надолішнього, Н.Р.Нижник, В.М.Рижих, І.В.Розпутенка, В.В.Юрчишина та ін.

Водночас сьогодення вимагає суттєвого і послідовного вдосконалення організації виробництва, насамперед на основі посилення комплексного підходу до вирішення існуючих проблем. У системі цілей, пов'язаних з досягненням високих темпів розвитку продовольчого комплексу та підвищенням його ефективності, провідне місце належить удосконаленню організаційного та економічного механізмів його регулювання.

Досліджень, присвячених державному регулюванню продовольчих комплексів обласного рівня в умовах становлення ринкових відносин, поки що недостатньо незважаючи на те, що вони відіграють особливу роль у розв'язанні продовольчої проблеми країни. Це пов'язано з тим, що саме на цьому рівні формуються відносини між сільським господарством і переробними ланками. Оскільки напрями, спеціалізація, концентрація агропромислового виробництва значною мірою залежать від місцевих умов, а область є одночасно адміністративно-територіальною і господарською одиницею, то тут найповніше проявляється залежність економічного розвитку від природних умов. А більша порівняно з районним продовольчим комплексом економічна відособленість та наявність самостійного обороту місцевих ресурсів створює сприятливі передумови для ефективного управління процесом формування і розвитку продовольчого комплексу.

Особливого значення та актуальності набувають дослідження проблем державного регулювання регіонального продовольчого комплексу у зв'язку з його реструктуризацією, що вимагає подальшого вдосконалення механізмів такого регулювання, зокрема

адміністративно-господарського та економічного механізмів, впорядкування його елементів, інструментів та важелів.

Актуальність вибраної теми зумовлюється, з одного боку, ключовим значенням ефективної організації системи державного регулювання розвитку регіонального продовольчого комплексу з метою кількісного і якісного задоволення потреб населення у продуктах харчування, а з другого – все ще недостатньою розробленістю відповідної проблематики у вітчизняній науці. На усунення зазначеного недоліку і спрямовується дисертаційне дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконувалося в Національній академії державного управління при Президентіві України в межах комплексного наукового проекту “Державне управління та місцеве самоврядування” - теми дослідження “Основні напрямки вдосконалення територіальної організації влади та управління в контексті проведення адміністративної реформи в Україні” (номер державної реєстрації РК0199U002827) і “Механізми реалізації державної регіональної політики в контексті проведення адміністративної та політичної реформи” (номер державної реєстрації РК0105U001412), в яких дисертант був виконавцем.

Мета і завдання дослідження. *Метою* дисертаційного дослідження є розробка основних напрямів удосконалення адміністративно-господарського та економічного механізмів державного регулювання розвитку регіонального продовольчого комплексу.

Відповідно до зазначеної мети поставлені такі *завдання*:

- проаналізувати стан вивчення проблеми у вітчизняній і зарубіжній літературі;
- розкрити сутність державного регулювання розвитку соціально-економічних систем та уточнити понятійний апарат стосовно дефініції терміна “регіональний продовольчий комплекс”;
- дослідити структуру регіонального продовольчого комплексу та механізми його регулювання;
- вивчити вплив інтеграційних процесів на функціонування і розвиток продовольчого комплексу регіону;
- запропонувати організаційно-адміністративні підходи до вдосконалення механізмів регулювання регіонального продовольчого комплексу на основі виявлених тенденцій розвитку регіонального продовольчого комплексу;
- визначити основні напрями розвитку продовольчого комплексу Черкаської області;
- розробити організаційно-господарську структуру та обґрунтувати основні механізми державного регулювання розвитку продовольчого комплексу області.

Об'єктом дослідження є регіональний продовольчий комплекс Черкаської області.

Предмет дослідження – державне регулювання розвитку регіонального продовольчого комплексу.

Гіпотеза дослідження базується на припущенні, що нині провідну роль у розвитку продовольчого комплексу регіону відіграють недержавні суб'єкти, при цьому завдання державного регулювання полягає у створенні ефективного ринкового середовища та стимулюванні інтеграційних процесів між виробниками сировини, переробними підприємствами та іншими складовими й учасниками цього комплексу.

Методи дослідження. Теоретико-методологічною основою дисертаційного дослідження є фундаментальні положення теорії державного управління, основоположні законодавчі й нормативні акти України, зокрема Конституція України, закони України, укази Президента України, нормативно-правові документи Кабінету Міністрів України, а також наукові праці вітчизняних і зарубіжних учених з питань розвитку регіонального продовольчого комплексу, формування державної регіональної політики.

Для досягнення поставленої мети застосовувалися сучасні методи дослідження. Зокрема, методи статистичного аналізу слугували для визначення динаміки, структури й ефективності системи регулювання регіональних продовольчих комплексів. З метою наукового обґрунтування державного регулювання задоволення потреб населення у

продуктах харчування за науково обґрунтованими фізіологічними нормами споживання використовувався проблемно-орієнтований метод, для розрахунків абсолютних обсягів потреб населення регіону в основних продуктах харчування - економіко-математичний метод. При зіставленні розвитку продовольчого комплексу в різних регіонах країни було використано компаративний метод. Крім того, застосовувалися методи комплексного системного аналізу економічних явищ і процесів.

Інформаційною базою дослідження стали аналітичні та статистичні матеріали центральних органів державної влади, органів місцевої виконавчої влади і місцевого самоврядування, Національної академії державного управління при Президентові України, інші інструктивні та нормативні документи, особисті дослідження автора.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в цілісному, системному, комплексному теоретико-методологічному аналізі зміни наукових підходів і концепцій у сфері державного регулювання розвитку регіональних продовольчих комплексів. Відмінністю отриманих результатів від існуючих наукових напрацювань є те, що в них уперше в сфері науки державного управління обґрунтовуються основні засади поєднання державного регулювання з господарською діяльністю заінтересованих суб'єктів у процесі управління функціонуванням та розвитком сучасного регіонального продовольчого комплексу на прикладі Черкаської області.

На основі одержаних результатів у дисертації
уперше:

- обґрунтовано необхідність спрямування державного регулювання на формування на базі продовольчого комплексу регіону кластера з виробництва продуктів харчування;
- досліджено вплив інтеграційних процесів на сталий розвиток сучасного регіонального продовольчого комплексу;
- розроблено організаційно-адміністративні підходи до вдосконалення механізмів регулювання та виявлено сучасні тенденції розвитку продовольчого комплексу Черкаської області в умовах ринкових відносин;

уточнено:

- вплив державного регулювання на розвиток продовольчого комплексу в умовах становлення ринкових відносин;
- складові та межі структури продовольчого комплексу, яка представлена у територіальному, функціонально-галузевому та продуктовому аспектах;
- понятійний апарат стосовно дефініції терміна “регіональний продовольчий комплекс”, який являє собою сукупність взаємозалежних господарських одиниць і виробництв певного регіону з внутрішньо стійкими виробничо-економічними зв'язками, пов'язаними між собою єдністю цілей функціонування щодо забезпечення оптимального використання природно-економічних умов даного регіону з метою кількісного та якісного задоволення потреб населення у продуктах харчування;

дістали подальшого розвитку методичні підходи до наукового обґрунтування основних напрямів реструктуризації регіонального продовольчого комплексу та реформування системи державного регулювання розвитку цього сектора з урахуванням особливостей Черкаської області.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що вони можуть слугувати науковим підґрунтям вдосконалення державного регулювання розвитку регіональних продовольчих комплексів України. Основні положення і висновки дисертації можуть бути використані Кабінетом Міністрів України, міністерствами та відомствами, органами місцевого управління і самоврядування для підвищення ефективності регулювання процесів розвитку регіональних продовольчих комплексів.

Розроблені методичні підходи до вдосконалення адміністративно-господарського та фінансово-економічного механізмів державного регулювання розвитку регіонального продовольчого комплексу використані Департаментом формування та функціонування аграрного ринку Міністерства аграрної політики України у процесі розробки заходів

Міністерства, спрямованих на вдосконалення інституційних та адміністративних структур у сільському господарстві, реалізацію стратегії державної політики в галузі продовольства і розвитку аграрних ринків (довідка № 39/508-3-11 від 18.11.2004 р.); Черкаською обласною державною адміністрацією при розробці комплексної програми розвитку регіону (довідка № 02-3/186 від 21.09.2004 р.) та Смілянським управлінням сільського господарства і продовольства Смілянської районної державної адміністрації Черкаської області при розробці програми розвитку агропромислового комплексу цього району (довідка № 70/07-3 від 14.06.2004 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційне дослідження є самостійною науковою працею автора. Висновки та рекомендації, у тому числі й ті, що характеризують наукову новизну, одержані автором особисто. Ідеї і розробки співавторів, з якими були підготовлені окремі статті, у дисертації не використовувались.

Апробація результатів дослідження. Основні положення дисертаційного дослідження доповідались і дістали позитивну оцінку на науково-практичних конференціях, семінарах, симпозиумах. Найважливішими з них були: міжнародний симпозиум “Наука та підприємництво” (м. Мукачеве, 2001 р.); науково-практична конференція за міжнародною участю “Державне управління в умовах інтеграції України в Європейський Союз” (м. Київ, 2002 р.); міжнародна науково-практична конференція “Ринкова трансформація економіки АПК” (м. Харків, 2002 р.); міжнародна науково-практична конференція “Ефективність державного управління в контексті глобалізації та євроінтеграції” (м. Київ, 2003 р.); науково-практичні конференції “Актуальні теоретико-методологічні та організаційно-практичні проблеми державного управління” і “Розвиток місцевого самоврядування в Україні в контексті європейської інтеграції” (м. Київ, 2004 р.).

Публікації. Основні наукові результати дисертації викладено автором у семи наукових працях, у тому числі в трьох статтях у фахових виданнях, колективній монографії, довіднику, двох публікаціях у матеріалах конференцій. Загальний обсяг публікацій – близько трьох друківаних аркушів.

Структура дисертації. Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Повний обсяг дисертації – 186 сторінок. Вона включає 5 додатків на шести сторінках, 7 таблиць і 21 рисунок, список використаних джерел на 16 сторінках (198 найменувань).

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** розкрито сутність і стан наукової проблеми, що досліджується, обґрунтовано вибір та актуальність теми, вказано на зв'язок роботи з напрямками наукових досліджень Національної академії державного управління при Президентові України; визначено мету, завдання, об'єкт, предмет, гіпотезу і методи дослідження; охарактеризовано наукову новизну й практичне значення одержаних результатів, наведено дані щодо їх упровадження та апробації.

У **першому розділі** – “*Теоретико-методологічні засади державного регулювання розвитку і структуризації продовольчого комплексу країни*” – проведено аналіз наукових досліджень у галузі державного регулювання продовольчого комплексу, здійснено понятійний аналіз терміна “регіональний продовольчий комплекс”, досліджено регіональну, галузеву та продуктову структури регіонального продовольчого комплексу України.

У розділі розглянуто низку наукових праць вітчизняних та зарубіжних учених, присвячених дослідженню теоретико-методологічних основ державного регулювання розвитку продовольчого комплексу.

Вивчення наукових праць (П.П.Борщевського, П.І.Гайдуцького, Л.Д.Дейнеки, Ю.П.Лебединського, О.Ю.Лебединської, О.Г.Мордвінова, О.М.Онищенко, Б.Й.Пасхавера, П.Т.Саблука та ін.) дало змогу визначити напрями дослідження щодо впровадження якісно

нових підходів до державного регулювання розвитку регіонального продовольчого комплексу та вироблення механізмів реалізації поставлених цілей і завдань.

Більшість дослідників зосереджували увагу переважно на аналізі державного регулювання агропромислового комплексу країни, менш досліджені проблеми впливу держави на розвиток продовольчого комплексу, зокрема на регіональному рівні, та державного регулювання цих процесів. Водночас багато науковців погоджується з тим, що стан галузі, яка виробляє продукти харчування, її продуктивність, ефективність та екологічність функціонування є нині одним із головних критеріїв оцінки цивілізаційного прогресу.

Аналіз літературних джерел показує, що в цілому державне регулювання продовольчого комплексу являє собою послідовне, комплексне застосування різноманітних засобів і механізмів впливу на ринкове середовище з метою найбільш повного задоволення потреб населення у продуктах харчування, адаптації продовольчого комплексу до макроекономічних параметрів, пом'якшення негативного дестабілізуючого впливу кон'юнктурних і сезонних коливань на продовольчому ринку, непередбачуваної зміни екологічних та інших специфічних для цієї сфери чинників. Головними завданнями державного регулювання в продовольчому комплексі є: забезпечення продовольчої безпеки, недопущення перевиробництва окремих видів продукції та досягнення рівня споживання продуктів харчування, що відповідає науково обґрунтованим нормам, обмеження монополізму в суміжних з продовольчим комплексом галузях промисловості, розширення експорту основних видів продовольчих товарів та підвищення прибутковості їх виробництва.

У контексті проведеного дослідження було уточнено понятійний апарат стосовно дефініції терміна "регіональний продовольчий комплекс", який являє собою сукупність взаємозалежних господарських одиниць і виробництв певного регіону з внутрішньо стійкими виробничо-економічними зв'язками, пов'язаними між собою єдністю цілей їх функціонування щодо забезпечення оптимального використання природно-економічних умов даного регіону з метою кількісного та якісного задоволення потреб населення у продуктах харчування.

Розвиток продуктивних сил, науково-технічний прогрес привели до перерозподілу між сільським господарством та переробною і харчовою промисловістю обсягів постачання кінцевої продукції на продовольчий ринок. Все більша частина сільгосппродукції проходить промислово переробку та обробку. Сільське господарство перетворилось на сировинну базу харчової та переробної промисловості, які саме і є кінцевими виробниками харчових продуктів. З огляду на це визначальну й організуючу роль у продовольчому комплексі нині вже відіграють харчова і переробна промисловість. Але зазначені якісні зміни в розвитку продуктивних сил поки що не знайшли адекватного відображення в організаційній структурі державного регулювання продовольчого комплексу.

З метою визначення механізмів та напрямів державного регулювання розвитку продовольчого комплексу необхідним є багатоаспектний аналіз його структури з виділенням принаймні трьох таких її аспектів: функціонально-галузевого, продуктового та територіально-виробничого. Функціонально-галузева структура продовольчого комплексу - це сукупність пов'язаних з виконанням певних функцій галузей і видів діяльності, які інтегруються в рамках продовольчого комплексу для досягнення його кінцевих цілей. До її складу входять: виробництво сільськогосподарської продукції, рибальство і рибництво, видобуток солі; переробка сільськогосподарської продукції, виробництво продуктів харчування із сільськогосподарської та іншої сировини, реалізація кінцевого продукту, виробнича інфраструктура. Продуктова структура продовольчого комплексу - це сукупність вертикально інтегрованих виробництв конкретних видів кінцевої продукції. До її складу варто віднести: рослинницько-переробні, тваринницько-переробні, рибопродуктовий та соляний підкомплекси, виробництво алкогольних, безалкогольних напоїв, мінеральних вод та ін. Територіально-виробнича (регіональна) структура продовольчого комплексу являє собою сукупність взаємопов'язаних територіальних частин, які формуються відповідно до територіального поділу праці та природно-економічних умов виробництва з урахуванням

рівня концентрації продовольчого виробництва, розвитку виробничо-технологічних і організаційних зв'язків, місцезнаходження, величини й потужностей сільськогосподарських та переробних підприємств, а також особливостей адміністративно-територіального управління. Регіональні продовольчі комплекси за місцем і значенням у територіальному поділі праці поділяють на три групи. До першої групи входять комплекси природно-економічних зон; до другої – регіональні продовольчі комплекси адміністративних областей; до третьої – районні продовольчі комплекси. У регіональних продовольчих комплексах третьої групи розвинуті лише окремі комплексоутворюючі елементи.

З метою здійснення ефективного державного регулювання розвитку продовольчого комплексу необхідно визначити критерій відбору управлінських рішень у цій сфері. Зазначений критерій має відображати мету діяльності. Як таку мету слід розглядати потребу суспільства в їжі, що задовольняється шляхом виробництва конкретних продуктів. При цьому необхідно враховувати, що визначення та формування потреб населення у продуктах харчування має здійснюватися лише на науковій основі. Тому асортимент та обсяги виробництва продовольчого комплексу необхідно визначати на основі науково обґрунтованих норм споживання основних продуктів харчування. Отже, саме на цих нормах мають ґрунтуватися критерії оцінки рівня розвитку продовольчого комплексу. Виходячи з установлених норм можна визначити ступінь забезпеченості населення країни та регіонів основними продовольчими товарами, а відповідно й напрями подальшого розвитку продовольчого комплексу.

У **другому розділі** – *“Тенденції інтеграційних процесів та методологія удосконалення регулювання регіональних продовольчих комплексів”* – досліджено вплив інтеграційних процесів на формування продовольчого комплексу, виявлені сучасні тенденції його розвитку та запропоновано типову модель взаємозв'язків складових та учасників продовольчого комплексу на обласному рівні.

Дослідження ролі інтеграційних процесів у розвитку регіонального продовольчого комплексу мають ретроспективний характер. Перші роботи, присвячені становленню нових форм організації у цукробуряковому виробництві – агроіндустріальних комбінатів на основі різних економічних, виробничих, технологічних інтеграційних зв'язків, були оприлюднені наприкінці 20-х – на початку 30-х рр. ХХ ст. У зв'язку з абсолютизацією командно-адміністративних методів регулювання економіки дослідження проблеми агропромислової інтеграції припинились і відновилися лише на початку 70-х рр. минулого століття. Становлення багатоукладної економіки, посилення впливу на сільське господарство переробної і харчової промисловості, галузей, що забезпечують зберігання, реалізацію продовольчої продукції, є характерною особливістю сучасного етапу розвитку агропромислового сектора економіки та стимулюючим чинником поширення і поглиблення інтеграційних процесів.

Суть виробничо-технологічної інтеграції сільського господарства та промисловості полягає в обміні сировиною та засобами виробництва, розробці на основі використання виробничої інфраструктури надійного й ефективного технологічного процесу: виробництво сільськогосподарської сировини – її зберігання – переробка – постачання та реалізація готової продукції споживачам. Основний зміст господарсько-економічного аспекту агропромислової інтеграції полягає у забезпеченні єдності функціонування галузей сільського господарства та промисловості на основі не лише технологічних ознак, а й, що особливо важливо, наявності єдиних узгоджених і збалансованих програм розвитку, економічних стимулів та важелів. Інтенсифікація інтеграційних процесів між сільськогосподарськими товаровиробниками і підприємствами харчової та переробної галузі зумовлена низкою чинників: потребою у високому рівні самозабезпеченості й незалежності власного виробництва від зовнішніх чинників; забезпеченням рівномірного розподілу робіт і навантаження усіх працівників протягом року; максимальним використанням усієї побічної продукції, яку не можна реалізувати на ринку. Отже, основна мета інтеграції – підвищити економічну стабільність та мінімізувати виробничий ризик. До чинників, які зумовлюють диференціацію господарських

структур в аграрній сфері, слід насамперед віднести: природно-екологічні умови; стан комунікаційної мережі й рівень транспортних витрат; техніко-технологічний рівень землеробства і тваринництва та економічні умови їх ведення. Зовнішні чинники умовно можна згрупувати так: забезпечення стабільних поставок сировини на переробку – для переробних підприємств; контроль над використанням інвестицій – для постачальника ресурсів; реалізація продукції, можливість отримання податкових пільг – для всіх підприємств-сільгоспвиробників.

Кожній формі агроформувань властиві як переваги, так і недоліки. Тому державна аграрна політика має сприяти формуванню оптимальної організаційної структури аграрного виробництва, розвитку інтеграційних процесів та кооперуванню різних форм аграрних утворень з урахуванням умов ведення сільського господарства в різних економічних регіонах країни та процесів глобалізації агропродовольчої системи. На сучасному етапі розвитку інтеграційних процесів у продовольчому комплексі серед усіх організаційно-правових форм здійснення спільної діяльності найбільше враховуватимуть різнобічні інтереси всіх суб'єктів економічних відносин, що входять до продовольчого комплексу, об'єднання кооперативного типу, які інтегруватимуть матеріальні ресурси і орієнтуватимуть товаровиробників на захист та реалізацію їх економічних інтересів на всіх етапах руху продукції до кінцевого споживача.

Система управління продовольчим комплексом країни має забезпечити проведення єдиної загальнодержавної політики з усіх питань розвитку продовольчого виробництва, узгодження дій між відомствами й організаціями. Основою здійснення державної політики стосовно розвитку продовольчого комплексу має стати обласний рівень, що зумовлено необхідністю ефективного використання аграрного ресурсного потенціалу та потенціалу інших складових продовольчого комплексу і зростанням ролі місцевого самоврядування. Організаційні структури продовольчого комплексу доцільно вдосконалювати шляхом чіткого розподілу функцій державного регулювання на обласному і районному рівнях та функцій господарського самоврядування у межах об'єднань товаровиробників. Підрозділи місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування мають бути передусім науково-технологічними й економічними центрами, концентрувати увагу на розробці стратегії розвитку продовольчого виробництва регіону. Необхідно ширше запроваджувати стратегічне планування у сфері продовольчого комплексу, сприяти встановленню раціональних відтворювальних пропорцій, особливо міжгалузевого характеру, формуванню перспективних шляхів інтенсифікації, підвищенню ефективності та якості задоволення соціальних потреб.

Основна мета функціонування суб'єктів регіонального продовольчого комплексу – досягнення методами державного впливу й засобами регіонального самоврядування таких темпів та пропорцій розвитку агропромислового виробництва, які б забезпечували задоволення внутрішніх потреб регіонів у цій продукції та активну позицію агропромислових товаровиробників на місцевих, загальнодержавних і зовнішніх ринках за обов'язкової умови збереження і примноження природно-виробничого потенціалу. Центральне місце в управлінській ієрархії посідають обласні ради та державні адміністрації, а також регіональні утворення недержавних суб'єктів продовольчого комплексу. Ефективність функціонування обласних систем продовольчого комплексу має забезпечити така організаційна структура, яка б у різних регіонах країни враховувала їх специфічні особливості: аграрний потенціал регіону, наявність потужностей з переробки, рівень спеціалізації, кооперації та інтеграції, обсяги продовольчого виробництва, співвідношення організаційно-управлінських структур різних форм власності та інші умови розвитку підгалузей продовольчого комплексу. На сучасному етапі доцільно запропонувати таку управлінську ієрархію, за якої поряд із місцевими органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування регулювати розвиток продовольчого комплексу буде недержавна управлінська структура – об'єднання. Воно має створюватися на кооперативних засадах у формі асоціації або концерну.

Перспективним напрямом розвитку продовольчого комплексу регіону є запровадження інтеграційної моделі кластерного типу, коли в межах окремої території концентруються

підприємства різних організаційно-правових форм, що спеціалізуються на окремих технологічних процесах (виробництво сировини, первинна переробка, виготовлення продуктів харчування), але в сукупності забезпечують здійснення замкненого циклу виробництва кінцевого продукту споживання.

Основною ланкою у продовольчому кластері є підприємства переробної та харчової промисловості, а також сільськогосподарські товаровиробники – постачальники сировини. Стабільне функціонування продовольчого кластера на даному етапі можливе лише за умови створення відповідного ринкового середовища шляхом введення до складу продовольчого кластера таких суб'єктів інфраструктури, як спеціалізовані фінансові установи, страхові компанії, організації з ресурсного забезпечення, аграрні біржі, науково-дослідні та консалтингові установи (дорадчі служби) та продовольчий резерв. Важливу роль у формуванні і функціонуванні продовольчого кластера відіграють місцеві органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування. Поєднання функцій державного регулювання та приватної ініціативи суб'єктів продовольчого комплексу послабить їх недоліки та посилить переваги. Місцеві органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування не повинні обмежуватися організаційною, регулюючою та координуючою діяльністю, а мають стати активними учасниками продовольчого кластера через механізми закупівлі продукції для формування державного та регіональних резервів, надання фінансової допомоги суб'єктам продовольчого комплексу, брати участь у заснуванні капіталомістких підприємств.

Управління продовольчим кластером має будуватися на засадах самоврядування та активної участі його членів у вирішенні питань діяльності об'єднання. Його учасники мають бути незалежними у своїй господарській діяльності і співпрацювати з іншими учасниками, базуючись на договірних відносинах на взаємовигідній основі. До вищого органу об'єднання мають входити представники сільськогосподарських утворень, підприємств харчової та переробної промисловості, інфраструктури та обслуговуючих організацій, регіональних виконавчих органів влади та обласних рад.

У **третьому розділі** – *“Удосконалення регулювання регіонального продовольчого комплексу”* – досліджено сучасний стан продовольчого комплексу Черкаської області як об'єкта державного регулювання, розроблено організаційно-адміністративні підходи до вдосконалення механізмів регулювання розвитку продовольчого комплексу цієї області.

В області виробляється значно більше продуктів харчування, ніж споживається. Проте виробництво продуктів харчування не забезпечує потреб населення у продовольстві відповідно до науково обґрунтованих норм. У достатній кількості виробляються лише овочі, картопля та хліб. Відповідно рівень продовольчого споживання в області за основними параметрами є нижчим від науково обґрунтованих норм, а структура харчування є нераціональною, що виражається в недостатньому споживанні продуктів, багатих білками тваринного походження, вітамінами, мінеральними речовинами. Зокрема, в 2003 р. за такими продуктами, як м'ясо, молоко, яйця, плоди та ягоди, рівень фактичного споживання коливався від 23% (плоди та ягоди) до 64% (молоко) від нормативного рівня. Водночас картоплі, хлібопродуктів в області споживається значно більше від норми.

У процесі реформування аграрного сектора сформовано нову структуру продовольчого комплексу Черкаської області. На базі 560 колишніх сільськогосподарських підприємств створено 886 агроформувань, з них 55% товариств з обмеженою відповідальністю, 13% приватних підприємств, 4,6% сільськогосподарських кооперативів, 3,1% акціонерних товариств тощо. Природно-кліматичні умови Черкаської області сприятливі для вирощування зернових і зернобобових культур, соняшнику, овочів, а також для тваринництва та птахівництва. Провідними сферами переробної та харчової промисловості є: молочна, м'ясна, цукрова, переробка овочів і фруктів, зерна, виробництво хліба та хлібобулочних виробів, пива, мінеральних вод, алкогольних напоїв та тютюнова промисловість. Найбільшими центрами харчової промисловості регіону є Черкаси, Умань та Шпола.

Обсяги виробництва продуктів харчування в регіоні у короткостроковому періоді можуть бути збільшені за рахунок зростання сільськогосподарського виробництва, а також

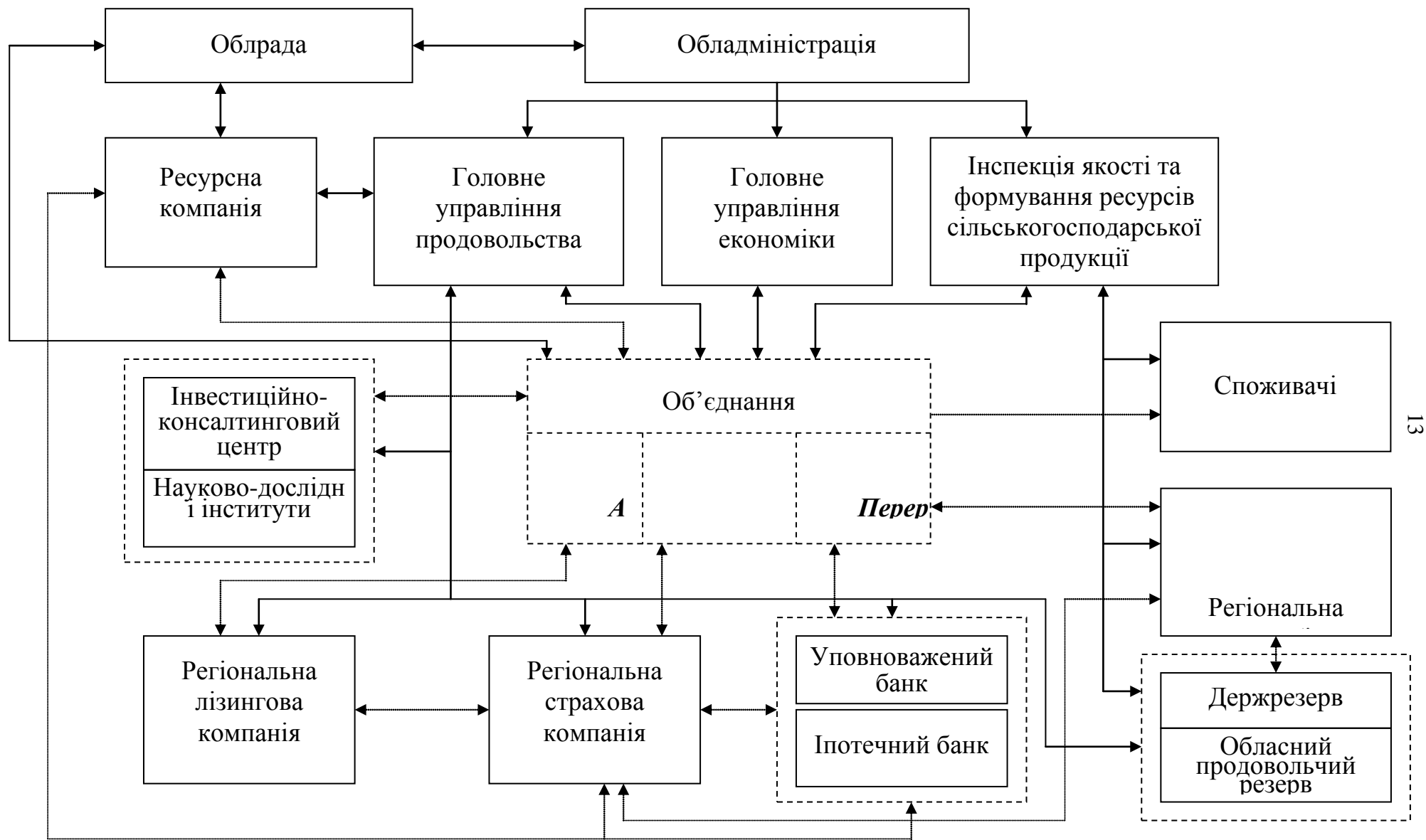
підвищення ефективності використання виробленої сільськогосподарської продукції, зменшення її втрат шляхом максимальної синхронізації взаємозалежних ланок.

Нині прийнятним напрямом реструктуризації продовольчого комплексу Черкаської області може бути стимулювання створення та розвитку дрібних і середніх підприємств, орієнтованих на повне використання сільськогосподарської сировини, первинну її переробку до стадії, яка дасть змогу зберігати виготовлений напівфабрикат більш тривалий час. Наступна його переробка має здійснюватися на великих переробних підприємствах, обладнаних високопродуктивним устаткуванням, при цьому за рахунок пом'якшення впливу сезонності виробництва, збільшення загального обсягу продукції ці підприємства не потребуватимуть відповідного збільшення потужностей.

Ключовими механізмами розвитку продовольчого комплексу області мають стати: впровадження високоефективних технологій вирощування і переробки сільськогосподарської продукції; формування ринків матеріальних ресурсів, капіталу та праці, розвиток інфраструктури цих ринків; відтворення балансу виробництва та споживання в області на базі маркетингових досліджень та стратегічного планування; розвиток підприємництва. В основу продовольчого забезпечення території має бути покладений баланс виробництва та споживання за видами продуктів харчування у кількості, що здатна задовольнити потреби населення відповідно до науково обґрунтованих норм, потенційних природно-кліматичних можливостей регіону, його технологічних та експортних можливостей в умовах самокупності виробництва. На першому етапі має бути передбачена концентрація фінансових та матеріально-технічних ресурсів на пріоритетних напрямках, що забезпечить нарощування експортного потенціалу зерна, цукру, молока, олії і реалізацію продукції у переробленому вигляді, на другому - використання накопичених коштів для інвестування реструктуризації та модернізації виробництва і створення нових робочих місць. Основними шляхами реструктуризації переробних галузей у регіоні мають стати перепрофілювання нерентабельних підприємств, освоєння додаткових виробництв, реалізація інтегрованої схеми ресурсного забезпечення сільськогосподарських товаровиробників. З метою формування сировинних зон, які гарантують найнижчу собівартість продукції для промислової переробки, необхідно забезпечити розміщення їх виробництва у найбільш придатних природно-економічних регіонах.

Ураховуючи функціональний розподіл повноважень у структурі обласної державної адміністрації, державне регулювання на регіональному рівні покладається на Головне управління сільського господарства та продовольства, Головне управління економіки й Інспекцію якості та формування ресурсів сільськогосподарської продукції, які також безпосередньо беруть участь в організації та функціонуванні продовольчого кластера. Важливу роль у формуванні регіонального продовольчого кластера відіграє обласна рада, яка має можливість залучати фінансові ресурси для стимулювання та підтримки розвитку регіонального продовольчого комплексу. На етапі становлення доцільно також на базі комунального майна та з частковим фінансуванням на зворотній основі з обласного бюджету створити компанію з ресурсного забезпечення.

Ефективність функціонування регіонального продовольчого комплексу значною мірою залежить від регіональної ринкової інфраструктури (див. рисунок).

Принципова схема взаємозв'язків учасників продовольчого комплексу в Черкаській області

Місцеві органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування мають стимулювати та підтримувати інститути інфраструктури ринку, які організують взаємовідносини між учасниками об'єднання та задовольняють їх інвестиційні потреби.

Зокрема, це стосується: уповноваженого банку, через який доцільно здійснювати розрахунки між учасниками об'єднання, який також має забезпечити іпотечне кредитування; регіональної лізингової компанії; ресурсної компанії; регіональної аграрної біржі; обласного продовольчого резерву.

Для узгодження інтересів учасників об'єднання доцільно відкрити Інформаційно-ресурсний центр з представництвами в усіх районах та сільських населених пунктах. Обласна державна адміністрація спільно з об'єднанням мають створити Центр наукового забезпечення продовольчого виробництва області. Координація роботи зазначених підрозділів може покладатися на спеціалізований Інвестиційно-консалтинговий центр. Крім того, недержавні учасники об'єднання з власної ініціативи індивідуально або спільно можуть розвивати інші складові інфраструктури ринку, які мають включати систему оптових і роздрібних торговельних домів, аукціонів, фірмових магазинів сільськогосподарських та переробних підприємств, а також розгалужену мережу обслуговуючих сільськогосподарських кооперативів тощо.

ВИСНОВКИ

Одержані наукові результати в сукупності дали змогу вирішити наукове завдання, яке має важливе значення для розвитку вітчизняної науки державного управління, а саме: виявити і обґрунтувати шляхи вдосконалення розвитку і функціонування регіонального продовольчого комплексу та запропонувати механізми підвищення ефективності державного регулювання цих процесів на регіональному рівні. На основі здійсненого дисертаційного дослідження сформульовано такі загальні висновки.

1. Системний аналіз наукових праць за темою дослідження свідчить про те, що питання державного регулювання розвитку регіонального продовольчого комплексу ще недостатньо досліджені. Окремі праці науковців стосуються лише певних конкретних складових цієї проблеми, мають фрагментарний характер. Незавершеність розробки окресленої тематики створює необхідні передумови для її ґрунтовного та всебічного дослідження, особливо у сфері державного регулювання розвитку регіонального продовольчого комплексу.

2. Дослідження показало, що регіональний продовольчий комплекс являє собою сукупність взаємозалежних господарських одиниць і виробництв певного регіону з внутрішньо стійкими виробничо-економічними зв'язками, пов'язаними між собою єдністю цілей їх функціонування щодо забезпечення оптимального використання природно-економічних умов даного регіону з метою кількісного та якісного задоволення потреб населення у продуктах харчування. Головними завданнями державного регулювання в продовольчому комплексі є: забезпечення продовольчої безпеки, недопущення перевиробництва окремих видів продукції та досягнення рівня споживання продуктів харчування, що відповідає науково обґрунтованим нормам, обмеження монополізму в суміжних з продовольчим комплексом галузях промисловості, розширення експорту основних видів продовольчих товарів та підвищення прибутковості їх виробництва. Розвиток продуктивних сил, науково-технічний прогрес привели до перерозподілу між сільським господарством та переробною і харчовою промисловістю обсягів постачання кінцевої продукції на продовольчий ринок. Але зазначені якісні зміни у розвитку продуктивних сил поки що не знайшли адекватного відображення в організаційній структурі державного регулювання продовольчого комплексу.

3. Здійснений аналіз свідчить, що з метою уточнення складових і меж структури продовольчого комплексу, визначення механізмів та напрямів державного регулювання його розвитку доцільним є виділення трьох її аспектів: функціонально-галузевого, продуктового,

територіально-виробничого. Для ефективного регулювання розвитку продовольчого комплексу як критерій вибору управлінських рішень взяті науково обґрунтовані норми споживання основних продуктів харчування. Виходячи зі встановлених норм визначено ступінь забезпеченості населення країни та регіонів основними продовольчими продуктами та напрями подальшого розвитку продовольчого комплексу.

4. Доведено, що посилення впливу на сільське господарство переробної та харчової промисловості, галузей, що забезпечують зберігання, реалізацію продовольчої продукції, є характерною особливістю сучасного етапу розвитку агропромислового сектора економіки та стимулюючим чинником поширення і поглиблення інтеграційних процесів. Посилення інтеграційних процесів між сільськогосподарськими товаровиробниками і підприємствами харчової та переробної галузі зумовлено низкою чинників, зокрема: потребою у високому рівні самозабезпеченості й незалежності власного виробництва від зовнішніх чинників; забезпеченням рівномірного розподілу робіт і навантаження усіх працівників протягом року; максимальним використанням усієї побічної продукції, яку не можна реалізувати на ринку.

5. З'ясовано, що державна регіональна продовольча політика має сприяти формуванню оптимальної організаційної структури аграрного виробництва, розвитку інтеграційних процесів та кооперування різних форм аграрних утворень з урахуванням умов ведення сільського господарства в різних регіонах країни. Нині у продовольчому комплексі найбільше враховуватимуть різнобічні інтереси усіх суб'єктів економічних відносин, що входять до продовольчого комплексу, об'єднання, створені на кооперативних засадах у формі асоціацій, концернів, які інтегруватимуть матеріальні ресурси і орієнтуватимуть товаровиробників на захист та реалізацію їх економічних інтересів на всіх етапах руху продукції до кінцевого споживача.

6. Установлено, що в основу здійснення державної політики розвитку продовольчого комплексу має бути покладений обласний рівень. Організаційні структури продовольчого комплексу доцільно вдосконалювати шляхом чіткого розподілу функцій державного регулювання та функцій господарського самоврядування у межах об'єднань товаровиробників. Місцеві органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування мають основну увагу сконцентрувати на розробці стратегії розвитку продовольчого виробництва регіону. На сучасному етапі доцільно запропонувати таку управлінську ієрархію, при якій поряд із місцевими органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування регулювання розвитку продовольчого комплексу здійснюватиме недержавна управлінська структура – об'єднання.

7. Перспективним напрямом розвитку продовольчого комплексу регіону є запровадження інтеграційної моделі кластерного типу, коли в межах окремої території концентруються підприємства різних організаційно-правових форм, що спеціалізуються на окремих технологічних процесах, але в сукупності забезпечують здійснення замкненого циклу виробництва кінцевого продукту споживання. Стабільне функціонування продовольчого кластера на сучасному етапі можливе лише за умови створення відповідного ринкового середовища шляхом включення до складу продовольчого кластера суб'єктів інфраструктури.

8. Обґрунтовано, що реструктуризацію продовольчого комплексу Черкаської області доцільно проводити шляхом формування малих підприємств, орієнтованих на повне використання сільськогосподарської сировини, первинну її переробку до стадії напівфабрикату. Наступна його переробка має здійснюватися на переробних підприємствах, обладнаних високопродуктивним устаткуванням, що, в свою чергу, сприятиме пом'якшенню впливу сезонності. Ключовими механізмами розвитку продовольчого комплексу області мають стати: впровадження високоефективних технологій вирощування і переробки сільськогосподарської продукції; формування ринків матеріальних ресурсів, капіталу та праці; відтворення балансу виробництва та споживання в області; розвиток підприємництва.

9. Доведено, що важливу роль у формуванні регіонального продовольчого об'єднання відіграє також обласна рада, яка має можливість залучати фінансові ресурси для

стимулювання та підтримки розвитку регіонального продовольчого комплексу. Місцеві органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування з метою забезпечення реалізації функцій державного регулювання продовольчого комплексу та оптимізації співпраці із суб'єктами цього комплексу мають виступати учасниками об'єднання та залучатися до управління ним. Вони мають стимулювати та підтримувати інститути інфраструктури ринку, які організують взаємовідносини між учасниками об'єднання та задовольняють їх інвестиційні потреби.

10. Отримані результати дослідження дають можливість сформулювати рекомендації щодо їх практичного використання. Зокрема, доцільно вжити таких заходів щодо подальшого вдосконалення механізмів державного регулювання продовольчого комплексу Черкаської області та розвитку цього сектора економіки:

- сприяти розвитку інтеграційних процесів і кооперуванню різних форм аграрних утворень;
- ініціювати створення продовольчого об'єднання кластерного типу, у якому місцеві органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування мають стати активними учасниками та залучатися до управління ним;
- удосконалити та розвинути ринкову інфраструктуру в продовольчому комплексі регіону та оптимізувати співпрацю її підрозділів із продовольчим об'єднанням;
- створити Центр наукового забезпечення продовольчого виробництва області;
- прискорити впровадження вискоєфективних технологій, формування ринків матеріальних ресурсів, капіталу, праці а також розвиток підприємництва.

Подальші дослідження в предметній галузі мають здійснюватися з урахуванням одержаних результатів і сформульованих висновків. Це сприятиме вдосконаленню існуючої системи державного регулювання розвитку регіонального продовольчого комплексу.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ АВТОРОМ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Капінус Є.В., Лебединська О.Ю. Методичні підходи до визначення пунктів розміщення переробних підприємств продовольчого комплексу України // Упр. сучас. містом. – 2002. – № 2,4-6 (6). – С. 14-23. – Авторських 9 с.
2. Капінус Є.В. Реформування системи управління обласним продовольчим комплексом // Упр. сучас. містом. – 2004. – № 7-9(15). – С. 176-182.
3. Капінус Є.В. Інтеграція в продовольчому комплексі України та її вплив на інвестиційні процеси // Упр. сучас. містом. – 2004. – № 1/1-3 (13). – С. 99-105.
4. Капінус Є.В. Стратегічне планування регіонального агропромислового комплексу // Ринкова трансформація економіки АПК: Кол. моногр.: У 4 ч. Ч. 1: Соціально-економічні проблеми розвитку села / За ред. П.Т. Саблука, В.Я.Амбросова, Г.Є.Мазнева. – К.: ІАЕ, 2002. – С. 249-251. – Авторських 3 с.
5. Капінус Є.В. Організація роботи голови районної державної адміністрації / За ред. В.М.Князева, Ю.П.Лебединського. – К.: Вид-во РВПС України НАН України, 2003. – С. 25-42. – Авторських 18 с.
6. Капінус Є.В. Продовольча безпека держави як одна з передумов євроінтеграції // Ефективність державного управління в контексті глобалізації та євроінтеграції: Матеріали наук.-практ. конф. / За заг. ред. В.І.Лугового, В.М.Князева. – К.: Вид-во НАДУ, 2003. – С. 440-442.
7. Капінус Є.В. Продовольча проблема: Україна у світовому вимірі // Державне управління в умовах інтеграції України в Європейський Союз: Матеріали наук.-практ. конф. / За заг. ред. В.І. Лугового, В.М. Князева. – К.: Вид-во УАДУ, 2002. – С. 247-248.

АНОТАЦІЇ

Капінус Є.В. Державне регулювання розвитку регіонального продовольчого комплексу України (на прикладі Черкаської області). – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата наук з державного управління за спеціальністю 25.00.02 – механізми державного управління. – Національна академія державного управління при Президентові України. – Київ, 2005.

У дисертації досліджено проблеми державного регулювання розвитку регіональних продовольчих комплексів. Визначено основні методичні підходи до вдосконалення адміністративно-господарського та економічного механізмів державного регулювання розвитку регіонального продовольчого комплексу.

Доведено, що визначальною й організуючою ланкою регіонального продовольчого комплексу є харчова та переробна промисловість.

Аналізується досвід перших аграрно-промислових об'єднань та досліджуються нові форми агропромислової інтеграції на сучасному етапі. Вперше обґрунтовано вплив інтеграційних процесів на сталий розвиток сучасного регіонального продовольчого комплексу, виявлені тенденції його розвитку та запропоновано типову модель взаємозв'язків складових та учасників продовольчого комплексу на обласному рівні.

Здійснено аналіз системи організації продовольчого комплексу Черкаської області та управління ним. На підставі цього аналізу визначаються основні напрями вдосконалення системи державного регулювання продовольчого комплексу області. Пропонується створення якісно нових організаційно-управлінських структур продовольчого комплексу на рівні регіонів, насамперед у вигляді продовольчого кластера, що дасть змогу підвищити їх самостійність у розв'язанні питань продовольчого забезпечення, розмежувати функції кожного підрозділу продовольчого комплексу і усунути надмірну централізацію управлінських функцій на загальнодержавному рівні.

Ключові слова: регіон, продовольчий комплекс, регіональний продовольчий комплекс, функціонально-галузєва, територіально-виробнича та продуктова структура, державне регулювання, інтеграція, продовольчий кластер, агропродовольчі об'єднання.

Капинус Е.В. Государственное регулирование развития регионального продовольственного комплекса Украины (на примере Черкасской области). – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата наук государственного управления по специальности 25.00.02 – механизмы государственного управления. – Национальная академия государственного управления при Президенте Украины. – Киев, 2005.

В диссертации исследованы проблемы государственного регулирования развития региональных продовольственных комплексов. Определены основные методические подходы к усовершенствованию административно-хозяйственного и экономического механизмов государственного регулирования развития регионального продовольственного комплекса.

Осуществлен анализ таких аспектов структуры продовольственного комплекса, как функционально-отраслевой, территориально-производственный, продуктовый. Определено влияние государственного регулирования на развитие социально-экономических систем, в частности на продовольственный комплекс, а также раскрываются сущность и задания государственного регулирования продовольственного комплекса.

Основой осуществления государственной политики развития продовольственного комплекса должен стать региональный уровень (область), что обусловлено необходимостью эффективного использования аграрного ресурсного потенциала и потенциала других составляющих упомянутого комплекса, а также возрастанием роли органов самоуправления. В диссертации впервые обоснована необходимость направления государственного

регулирующего на формирование на базе продовольственного комплекса региона современного кластера по производству продуктов питания.

Впервые определены организационно-административные подходы к усовершенствованию механизмов регулирования регионального продовольственного комплекса с учетом того, что определяющим и организующим его звеном является пищевая и перерабатывающая промышленность, в то время как сельское хозяйство превратилось из основной формирующей сферы продовольственного комплекса в его сырьевую базу. Как следствие возникла необходимость в изменениях организационной структуры системы управления продовольственным комплексом.

В диссертации анализируется опыт первых аграрно-промышленных объединений и исследуются новые формы агропромышленной интеграции на современном этапе. Впервые обосновано влияние интеграционных процессов на устойчивое развитие современного регионального продовольственного комплекса, выявлены тенденции его развития и предложена типичная модель взаимосвязей участников продовольственного комплекса на областном уровне.

Определено, что перспективным направлением развития продовольственного комплекса региона является внедрение интеграционной модели кластерного типа.

В работе осуществлен анализ системы организации продовольственного комплекса Черкасской области и управления этим комплексом. На основании этого анализа определены основные направления усовершенствования системы государственного регулирования продовольственного комплекса области.

Предлагается создание качественно новых организационно-управленческих структур продовольственного комплекса на уровне регионов, что позволит повысить их самостоятельность в решении вопросов продовольственного обеспечения, разграничить функции каждого подразделения продовольственного комплекса и устранить избыточную централизацию управленческих функций на общегосударственном уровне.

Региональные государственные органы методами государственного воздействия должны поощрять такие формы производственно-экономической интеграции, которые основываются на гармоничном сочетании интересов партнеров, оставляя за каждым товаропроизводителем право принимать решение по всем вопросам внутренней самоорганизации.

Ключевые слова: регион, продовольственный комплекс, региональный продовольственный комплекс, функционально-отраслевая, территориально-производственная и продуктовая структура, государственное регулирование, интеграция, продовольственный кластер, агропродовольственные объединения.

Kapinus E.V. State regulation of the regional food complex development in Ukraine (the case of Cherkassy oblast). - Manuscript.

The Thesis for the Candidate of Sciences Degree in Public Administration, Speciality 25.00.02 – mechanisms of public administration. – National Academy of Public Administration, Office of the President of Ukraine, Ukraine. – Kiev, 2005.

The Thesis explores the issues of state regulation of the regional food complexes development. Basic methodical approaches to the improvement of state regulation administrative and economic mechanisms for the regional food complex development have been determined.

It is proved, the essential and organizing link of regional food complexes is processing and food industry.

The Work analyses the experience of the first agrarian and industrial associations and studies the new forms of agroindustrial integration on a present-day stage. The Paper grounds the influence of integration processes on the sustainable development of the modern regional food complex,

recognizes its evolution tendency. A typical model of interrelation of food complex participants is proposed.

The Thesis explores the system of organization and management of the Cherkassy regional food complex, and, based on this analysis, offers the basic directions for the improvement of state regulation system of regional food complex restructuring.

The establishment of the new organization and administrative food complex structures at the level of regions, first of all, by means of a food cluster, is offered. It will permit to promote their independence in the solving of the food providing problems, to divide the functions of every food complex subdivision and liquidate exorbitant centralized administrative functions at the central level.

Keywords: region, food complex, regional food complex, functional and branch structure, territorial and industrial structure, food structure, state regulation, integration, food cluster, agrarian and industrial association.